

Arkæologisk undersøgelse af ”Kasernegrunden”, Ringsted i perioderne 22. april til 18. juni og 25. – 29. august 2003.

Kirsten Christensen.

Det halve lerkar (2003014x1) fra yngre stenalder under udgravning

Indhold:

1. Indledning	1
2. Kulturhistorisk redegørelse	2
3. Undersøgelsens perspektiver.....	6
4. Baggrund og begrundelse for udgravningen.....	6
5. Landskabet.	7
6. Andre fortidsminder i området (fortidsmindelandskabet)	7
7. Udgravningens data.....	7
8. Udgravningens metode.	8
9. Dataliste	9
10. Tidstavle.....	9
11. Litteratur.....	9

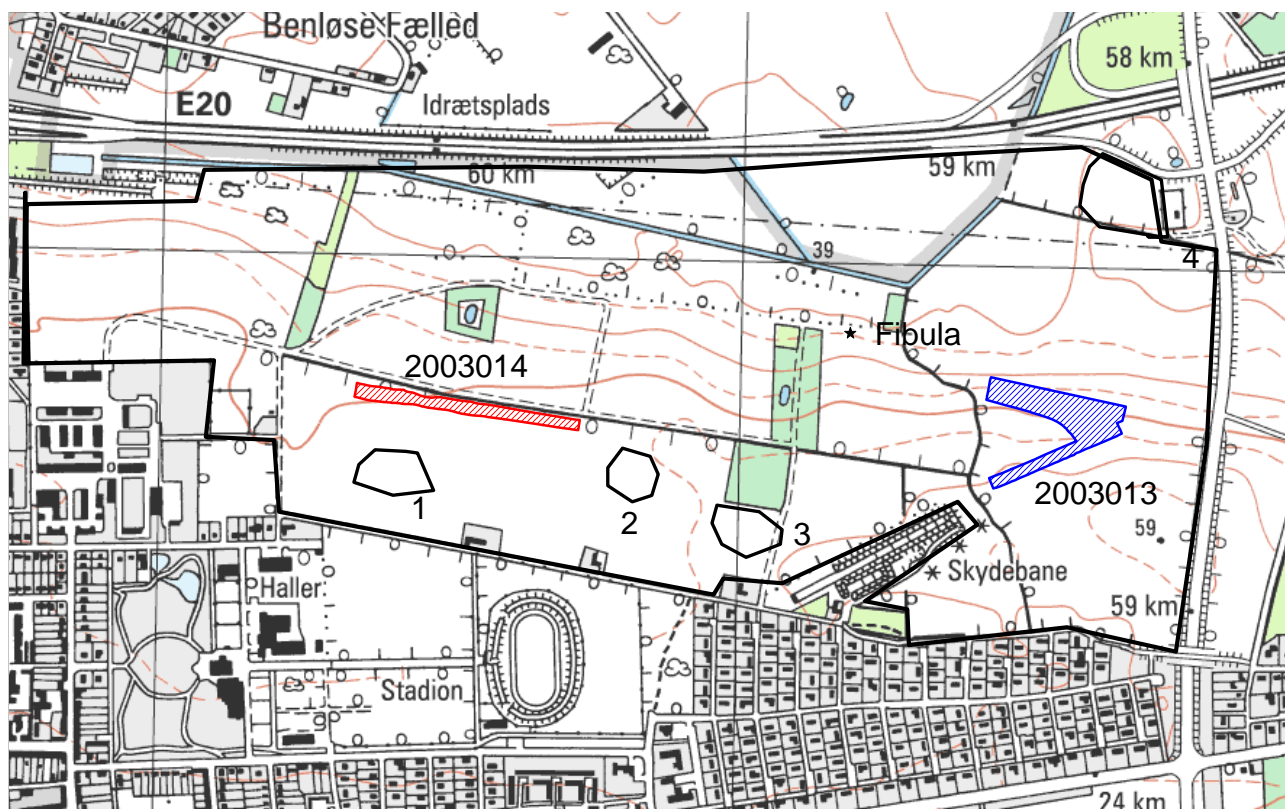
Rapport fra

Sydvestsjælland Museum
Storgade 17
4180 Sorø

Tlf. 57834063
e-mail: kontor@vestmuseum.dk
hjemmeside: www.vestmuseum.dk

1. Indledning

Denne bygherrerapport redegør for resultaterne af prøvegravningen SVM2002005 Ringsted kasernegrund og de medfølgende udgravninger, SVM2003013 Kasernegrunden 2 og SVM2003014 Kasernegrunden 3, som blev foretaget forud for Ringsted kommunes udstykning af kasernens øvelsesareal og området østfor. En detaljeret gennemgang af udgravningernes resultater findes i de tilhørende beretninger.

SVM2002005 Ringsted Kasernegrund. Undersøgelsesområdet er markeret med sort. Områderne 1 – 4 med bebyggelsesspor (sort), fundsted for pladefibula (stjerne), udgravningen SVM2003013 (blå) og udgravningen SVM2003014 (rød) indsat på kort 1:25.000.

2. Kulturhistorisk redegørelse

Prøvegravningen af hele kasernearealet viste, at der var spredte bebyggelsesspor over næsten hele kaserneområdet. 4 steder lå bebyggelsessporene med mindre koncentrationer (1 - 4 på ovenstående kort) uden der var grundlag for udgravninger. 2 steder var koncentrationen af anlægsspor så stor, at der var grundlag for større udgravninger SVM2003013 og SVM2003014.

SVM2002005

Ved prøvegravningen blev der fundet bebyggelsesspor over det meste af undersøgelsesområdet, men der lå flest på den sydlige del på det flade, højtliggende terræn samt helt mod nordøst. Disse bebyggelsesspor består af stolpehuller, som ikke kan sættes sammen til grundplaner af huse, sorte trækulsholdige kogestensgruber, der ved hjælp af opvarmede sten har fungeret som jordovne til tilberedning af mad, samt forskellige affaldsgruber, hvor affaldet fra husholdningen blev gravet ned. I affaldsgruberne blev fundet dyrekogler (måltidsrester) og skår af de knuste potter, som bruges til at datere, hvornår bopladsen har været i brug. Dertil kommer en del nedgravninger, hvis funktion og alder ikke kan bestemmes.

På den sydlige del af området lå bebyggelsesspor koncentreret indenfor 3 områder (1-3), som på grundlag af keramikfundene kan dateres til forskellige perioder af oldtiden. De yngste bopladsspor ligger på nordsiden af en lille højning (område 1) og kan ud fra keramikfundene, bl. a af et sikar, kun dateres til ældre jernalder. Bopladssporene øst herfor (område 2) kan ikke dateres nærmere end yngre bronzealder – ældre jernalder, da skårene ikke er karakteristiske. De ældste bopladsspor ligger længere mod øst på vestsiden af et fladt plateau (område 3) og de dateres til midten af yngre bronzealder. Enkelte af skårene herfra er dekoreret med små cirkulære knopper.

Bronzealderskå 2002005x22 fra område 3

Skår af sikar til osteproduktion fra område 1

Helt mod nordøst på den vestlige del af en højning (område 4) fandtes stolpehuller af et hus samt affaldsgruber med dyrekogler og potteskår. Bopladssporene dateres til romersk jernalder på grundlag af udformningen af skårenes mundingsrand. I en af affaldsgruberne fandtes desuden et helt, lille fladbundet lerkar, som kan have været brugt til at drikke af. Disse bopladsspor fra romersk jernalder har formodentlig sammenhæng med de bopladsspor fra samme periode, som blev undersøgt forud for anlæggelsen af naturgasstationen længere mod øst.

Lille jernalderlerkar fundet i en affaldsgrube på område 4 (2002005x31)

Til den tidlige jernalder hører en pladefibula af bronze med 4 små skiver, som blev fundet med metaldetektor på kanten af det tidligere moseområde. På bagsiden ses resterne af en jernnål, som har haft fjederkraft ligesom en moderne sikkerhedsnål, og den har fungeret som en broche. De små pladefibler, som er forholdsvis sjældne, anses for at være en stiliseret menneskefremstilling og de findes ofte i fugtige områder, hvor de har været lagt ud til de højere magter.

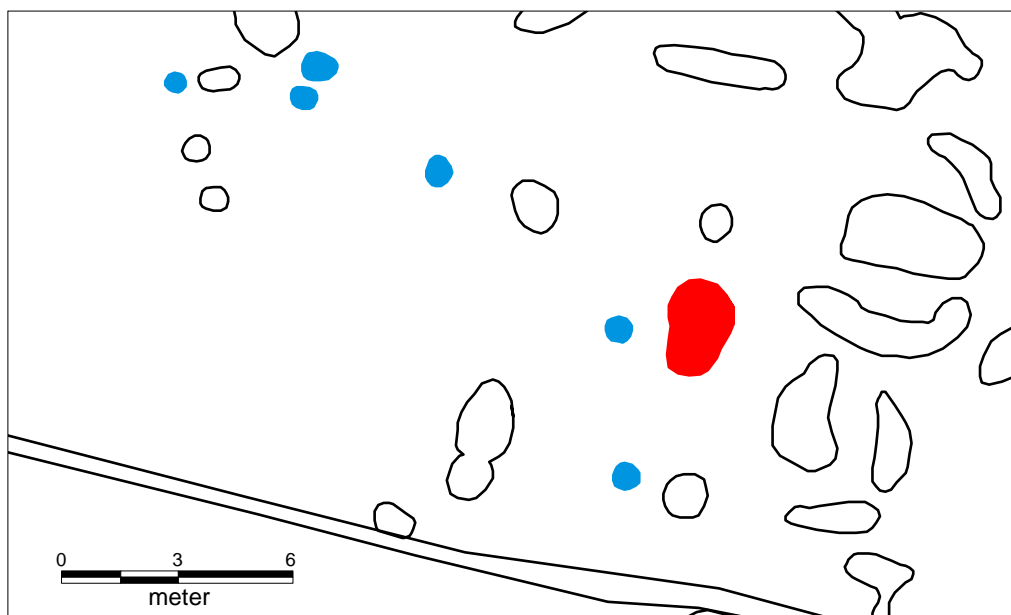
Pladefibula af bronze fra den tidlige jernalder 2002005x2

SVM2003013 Den første udgravning blev foretaget på den østligste del af området ved Østre Ringvej (se kort side 2). Her blev udgravet størstedelen af en boplads fra yngre bronzealder. Bopladsen ligger ca midt på nordskråningen, hvor terrænet flader lidt ud. Der blev udgravet stolpehuller, som ikke kunne sættes sammen til sikre husgrundrids, kogestensgruber (jordovne) og affaldsgruber. I affaldsgruberne blev fundet dyrekogler og skår med glat randparti, mens resten af karret har ru (beklasket) yderside, som er fremkommet ved, at størstedelen af lerkarret blev overhældt med en tynd lervælling inden brændingen. Dette er et karakteristisk træk for keramikken i midten af yngre bronzealder, som er perioden ca 800 – 600 f. Kr. F.

SVM2003013x1 bronzealderskår med ru yderside og glat randparti

SVM2003014 Den anden udgravning blev foretaget på den vestlige del af det flade område (se kort side 2), hvor der blev udgravet spor af en boplads fra den tidlige bondestenalder, ca 3.200 f. Kr.F. Bopladssporene består af stolpehuller, affaldsgruber og kogestensgruber (jordovne). 6 af stolpehullerne på den vestligste del af området kan sættes sammen til en buet stolperække. De har formodentlig båret taget i et halvrund hytte, der har vendt mod sydvest, som er den mest solrige side. Lige øst for stolperækken og formodentlig inde i hytten fandtes en nedgravning, hvori der lå halvdelen af et rigt ornamenteret øskenbæger (se forsiden), liggende på siden. Lerkarret kan have været brugt til at opbevare korn i, måske såsæden til næste år.

SVM2003014 Tagstolperne (blå) til det halvcirkelformede hyttegrundrids med lerkarret i gruben øst for (rød)

I løbet af den tidlige bondestenalder skete der et skifte i ernæringsgrundlaget fra jagt, fiskeri og indsamling til simpelt agerbrug suppleret med jagt, fiskeri og indsamling. Agerbruget bestod i at fælde og afbrænde mindre områder af egeskoven. Kornet blev sået i den næringsholdige aske uden yderligere jordbearbejdning. Efter ganske få år var jorden udpint og marken blev opgivet, hvorefter et nyt stykke af skoven kunne inddrages til mark. Resultatet blev flere mindre lysninger i skoven med kortvarige bosættelser. De større bopladser lå langs søer og åer, hvor der var mulighed for at udnytte flere føderessourcer. Samtidig med skiftet til agerbrug opstod en forfaderkultur, hvor forfædre blev begravet i store stengrave, dysser og jættestuer, som byggedes i løbet af denne periode. De vigtigste redskaber blev fremstillet af den hjemlige flint, som var til stede i rigelige mængder. Flinten var desuden en vigtigste handelsvare, som kunne byttes med f.eks metaller: kobber, guld, eller andre fornødenheder.

Metallet får efterhånden større og større betydning og i bronzealderen bliver økser, sværd, smykker og personligt udstyr lavet af bronze, mens de dagligdags redskaber fortsat blev hugget i flint. Bronze er en blanding af kobber og tin, som findes forskellige steder i Europa. Den kom til Norden via handelskontakter med Vest- og Mellemeuropa og der blev bl. a givet skind, rav, voks og honning i bytte for det. Bronzen var et prestigefuldt materiale, der tilhørte overklassen og de lokale høvdinge blev gravlagt i udhulede egekister i store jordhøje og fik mange genstande af bronze med i graven. Efterhånden blev større og større områder ryddet og bebyggelsen blev mere stedbunden. De store langhuse lå spredt i det åbne landskab omgivet af store græsningsarealer vekslende med mindre skove. Det ser dog ud til, at det centrale Sjælland bliver bebygget senere.

Omkring år 600 f. Kr. ophørte den rigelige strøm af bronze, idet de mellemeuropæiske handelsinteresser rettedes mod Middelhavet, hvor især den græske kultur ekspanderede. Samtidig blev bronzen afløst af jern som det vigtigste metal, da det har større brugsværdi og findes i rigeligere mængder. Der er forekomster af jern i Danmark i form af myremalm, især i Vestjylland, men det var en krævende udvindingsproces, som det tog lang tid at lære og jernet bliver ikke så godt, som jern udvundet af malm. Bruddet i handelskontakterne betød, at Norden ikke længere fik de samme impulser udefra og dermed blev hægtet af den europæiske samfundsudvikling. Samtidig indtraf en mindre klimaændring til koldere og fugtigere vejr, som betød dårlige vækstbetingelser for korn, men bedre for overdrev og græsningsarealer. Langhusene blev mindre og kvæget kom på stald i de kolde vintermåneder. I Østdanmark har bebyggelsen i denne periode bestået af 1 – 2 gårde, mens der i Vestdanmark har ligget flere gårde sammen i landsbyer.

3. Undersøgelsens perspektiver

Undersøgelserne gav oplysninger om det forhistoriske bebyggelsesmønster i Ringsteds umiddelbare nærhed. Der er tidligere undersøgt flere stenalderboplads i området, men før disse undersøgelser var bronzealderens og ældre jernalders bebyggelsesmønster næsten ukendt i området.

Den tidlige bondestenalderens regionale bebyggelsesmønster tyder på, at de har haft deres mere permanente boplads langs Ringsted å, idet der forud for motorvejsbyggeriet blev udgravet flere hustomter fra denne periode. I kortere perioder er de flyttet væk fra åen og længere ind i skoven for at opdyrke nye marker, hvilket den her undersøgte boplads viser sammen med en lignende boplads nord for området. Ringsted å fortsætter mod syd til Susåen og tæt ved deres sammenløb syd for Sigersted ligger en af bondestenalderens samlingsplads, de såkaldte befæstede anlæg. Ringsted ådal har mod nord over Stenlille og Stenmagle forbindelse med Åmosen, som i stenalderen var en stor indsø.

Undersøgelserne viste, at bosættelserne fra yngre bronzealder og ældre jernalder er små og spredtliggende indenfor området. Det ser desuden ud til, at bopladssporene fra denne periode ligger nordøst for byen, mens detektorpladserne med fund fra yngre jernalder, ca 600-1000 e. v. t. hovedsagligt ligger syd for byen. Det kunne tyde på at bebyggelsen flytter fra de nordøstlige områder til de syd- og sydvestlige egne, inden byen bliver grundlagt.

4. Baggrund og begrundelse for udgravningen.

Prøvegravningen af det 131 ha areal blev iværksat forud for Ringsted kommunes udstykning af Ringsted Kasernes areal, jvf. rammelokalplan 129. Inden for det berørte areal er der ikke registreret fund eller fortidsminder, hvilket kan hænge sammen med, at øvelsesarealet ikke har været offentligt tilgængeligt.

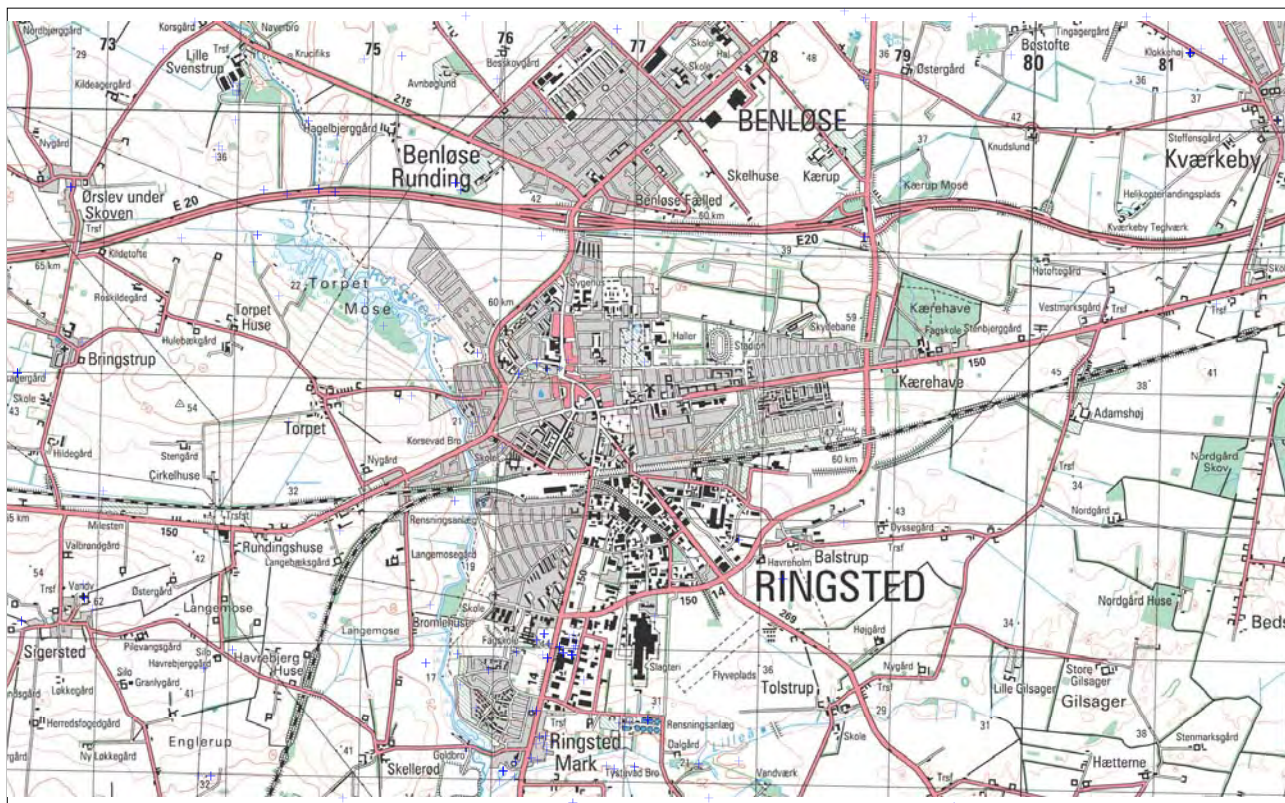
Ringsted er en af vore middelalderbyer, som ifølge udgravninger og andre oplysninger har haft en koncentration omkring Benediktinerklosteret med Sct. Bendts kirke samt ved Sct. Hans kirke (den nuværende musikskole) og Lilletorv. Det undersøgte område ligger uden for den middelalderlige del af Ringsted by.

De seneste års metaldetektorfund og prøvegravninger har vist, at der i byens nærmeste omgivelser findes spor af den bebyggelse, som går forud for byens grundlæggelse. Det drejer sig om gårdsbebyggelser fra yngre jernalder, vikingetid og tidlig middelalder. Det måtte forudsættes at der indenfor det berørte areal er de samme muligheder.

5. Landskabet.

Den sydlige del af området udgøres af et højtliggende, jævnt terræn med mindre opfyldte lavninger, liggende 50 - 55 m over havets overflade. Nord herfor falder terrænet ned mod en meget jævn smeltevandsslette, godt 40 m.o.h., som blev dannet da smeltevandet løb inde under isen. På den sydøstlige del af området ligger et højdedrag, hvis toppunkt ligger ca 59 m. o. h., nord for falder terrænet igen ned mod smeltevandssletten og helt mod nordøst findes et lille højdedrag. I oldtiden har landskabet formodentlig været præget af store skove med små lysninger.

Undergrunden består på størstedelen af arealet af den sædvanlige Ringstedundergrund af hvidgult kalk-/kridtholdigt ler med mange naturlige flintknolde, svarende til Stevns Klint.

6. Andre fortidsminder i området (fortidsmindelandskabet).

Det er især vest og syd for Ringsted by, der er registreret fortidsminder. Området langs Ringsted å og gennem Torpet mose har været bebygget, især i stenalderen. I forbindelse med anlæggelsen af motorvejen fandtes flere bopladser fra bondestenalderen henover ådalen. Nord for Kærup er fundet bopladsspor fra bondestenalderen, nogenlunde fra samme tid som SVM2003014. Øst for ådalen fandtes omkring 1970 et depotfund af 12-15 meget smukke, slebne flintøkser, ligeledes fra bondestenalderen.

Under Naturgasstationen mellem Vestmotorvejen og Østre Ringvej, nordøst for undersøgelsesområdet, fandtes bopladsspor fra yngre stenalder, romersk jernalder og middelalder. Længere mod nord er ved anlæggelse af omfartsvej fundet brandgrave fra yngre bronzealder og hustomter fra yngre romersk jernalder – ældre germansk jernalder. (ca 200 – 600 e. Kr.).

Syd og sydøst for byen er der gennem de senere gjort mange metaldetektorfund fra den sene del af jernalder. Sammen med enkelte prøvegravninger har de vist, at der især i dette område findes spor af de gårdsbebyggelser fra yngre jernalder, vikingetid og tidlig middelalder, som går forud for byens grundlæggelse.

7. Udgravningens data

SVM2002005 Der blev i alt gravet 93 søgegrøfter a 2 m's bredde med en samlet længde på ca 13.975 m, svarende til 27.950 kvm. Der blev undersøgt 586 anlæg fordelt på 110 stolpehuller, 242 gruber, 27 kogestensgruber, 6 stenspor, 141 fyldskifter og 60 er recente. De 32 fund fordeler sig på keramik, metal, flint, sten og dyreknogeter.

SVM2003013 Der er undersøgt ca 17.000 kvm med 246 anlæg fordelt på 181 gruber, 24 stolpehuller, 25 kogestensgruber, 10 fyldskifter uden funktionsbestemmelse og 6 anlæg er recente. Stolpehullerne har en koncentration i midten af det nordlige udgravningsfelt, men det er ikke muligt at sammenstille dem til egentlige husgrundrids. De 6 fund består af keramik med beklasket yderside, dyreknogeter og enkelte flintredskaber.

SVM2003014

Der er udgravet ca 8000 kvm med 196 anlæg fordelt på 142 gruber, 38 stolpehuller, hvoraf de 6 kan sammenstilles til et hyttegrundrids, 1 kogestensgrube, 1 rydningsrøse, 1 opfyldt lavning og 13 er recente. De 14 fund består af flint, keramik og knogler. I en grube A1 fandtes halvdelen af et øskerbæger, ornamentet med hængende buer lige under randen og øverst på bugen samt vandrette og lodrette linier udført i bevirket snor.

8. Udgravningens metode.

Det arkæologiske udgravningsarbejde blev startet i det nordlige, øst-vest gående kloaktrace efterfulgt af den sydlige øst-vest gående fordelingsvej. Dernæst skulle tværveje, muldepoter, støjvolde og grundstykker undersøges i prioriteret rækkefølge.

SVM2002005 Gravning af søgegrøfter med motorvejen i baggrunden

I vej- og kloaktraceer blev de 2 m brede søgegrøfter gravet med stor gravemaskine midt i traceet. Inde på grundstykkerne blev grøfterne gravet jævnt fordelt med ca 50 m's afstand afhængig af hvor terrænet antydede at der var størst sandsynlighed for at støde på anlægsspor. Søgegrøfterne blev gravet ned til toppen af undergrunden, hvor fyldskifternes omrids var tydelige mod den lyse undergrund. Ved de egentlige udgravninger blev muldlaget gravet af over et større område, men ellers blev samme procedure fulgt.

Alle anlæg blev tegnet med målebånd og tommestokke i målestoksforholdet 1:100, hvorefter fyldskifterne blev beskrevet. Beskrivelsen indeholder jordens farve, funktion og hvor gammelt det er. Halvdelen af nogle af fyldskifterne blev gravet væk med skovl eller spade for at finde ud af, hvordan de er gravet og få at få fund, som kan datere hvornår de er gravet.

Området har været anvendt som militært øvelsesområde og der lå der mange patronhylstre spredt i mulden. Derfor blev kun bunden af søgegrøfterne og den opgravede jord blev afsøgt med detektor.

Alle fund af keramik, flint, sten og knogle fra fyldskifterne blev samlet op. I forbindelse med vaskningen af fundene blev de mindste fund sorteret fra, mens resten blev taget med til museet, hvor de er nummereret og digitalfotograferet.

9. Dataliste

Denne rapport dækker følgende udgravninger SVM2002005, SVM2003013, SVM2003014.

Alle oldsager, originaldokumentation, foto, tegninger samt beretning opbevares på Sydvestsjælland Museum Storgade 17, 4180 Sorø. Tegningerne er digitaliseret i Mapinfo, fundene er vasket, registeret og lagt på magasin, dog er alle dyreknogler er sendt til Zoologisk Museum, København.

10. Tidstavle.

375 e. Kr.	Romersk jernalder	Ældre Jernalder
0/ Kr. f	Førromersk jernalder	
500 f. Kr	Yngre bronzealder	Bronzealder
1100 f. kr.	Ældre bronzealder	
1700 f. Kr	Yngre stenalder	
3900 f. Kr		

11. Litteratur.

Ebbesen, K. og D. Mahler: "Virum" i Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1979